

Історія

УДК 378.091.33-027.22:94]:172.15(045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20444283>

**Педагогічна практика як інструмент національно-патріотичного
виховання під час вивчення історії здобувачами вищої освіти**

Галушко Наталія Анатоліївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри історії, археології та гуманітарних наук

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради, м. Харків, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-2897-4769>

Хряпін Едуард Олександрович,

кандидат історичних наук, доцент,

завідувач кафедри історії, археології та гуманітарних наук

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради, м. Харків, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4239-5069>

Руднік Денис Геннадійович,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії, археології та гуманітарних наук

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради, м. Харків, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-8712-3606>

Прийнято: 16.05.2026 | Опубліковано: 29.05.2026

Анотація. У даній статті авторами обґрунтовано значення педагогічної практики як ефективного інструменту національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти у процесі вивчення історії. Актуальність дослідження зумовлена сучасними суспільно-політичними викликами, потребою формування національної свідомості, громадянської відповідальності та здатності молоді протидіяти інформаційним впливам. Наголошено, що педагогічна практика є ключовим етапом професійної підготовки майбутніх педагогів, оскільки забезпечує інтеграцію теоретичних знань із реальним освітнім середовищем та формує професійні компетентності.

Проаналізовано наукові підходи до проблеми національно-патріотичного виховання та ролі практики у становленні особистості майбутнього педагога. Визначено, що важливим чинником є поєднання навчальної та виховної функцій історичної освіти, зокрема через проведення уроків і позаурочних заходів. Особливу увагу приділено використанню інтерактивних методів навчання (дискусій, дебатів, проєктної діяльності, аналізу історичних джерел), які сприяють розвитку критичного мислення та формуванню власної громадянської позиції.

Розкрито виховний потенціал ключових тем історії України, що дозволяють формувати історичну пам'ять, національну ідентичність і патріотичні цінності. Підкреслено роль особистості вчителя-практиканта як носія цінностей і прикладу громадянської позиції. Доведено, що участь здобувачів у підготовці та проведенні виховних заходів сприяє розвитку їхніх організаційних, комунікативних і рефлексивних умінь.

Зроблено висновок, що педагогічна практика є цілісним багатокомпонентним процесом, який забезпечує професійне зростання майбутнього педагога та його готовність до реалізації завдань національно-патріотичного виховання в сучасному освітньому середовищі.

Ключові слова: історія, педагогічна практика, національно-патріотичне виховання, навчання, здобувачі вищої освіти, професійна підготовка.

**Pedagogical practice as a tool of national-patriotic education during the study
of history by higher education students**

Nataliia Halushko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of History,

Archaeology and Humanities,

Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy"

of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2897-4769>

Eduard Khriapin,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Head of the Department of History, Archaeology and Humanities,

Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"

of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-4239-5069>

Denys Rudnik,

Candidate of Historical Sciences, Associate

Professor of the Department of History, Archaeology and Humanities,

Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"

of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-8712-3606>

Abstract. *In this article, the authors substantiate the importance of pedagogical practice as an effective tool for national-patriotic education of higher education students in the process of studying history. The relevance of the study is due to modern socio-political challenges, the need to form national consciousness, civic responsibility and the ability of young people to counteract informational influences. It is emphasized that pedagogical practice is a key stage in the professional training of future teachers, as it ensures the integration of theoretical knowledge with the real educational environment and forms professional competencies.*

The scientific approaches to the problem of national-patriotic education and the role of practice in the formation of the personality of a future teacher are analyzed. It is determined that an important factor is the combination of educational and educational functions of historical education, in particular through lessons and extracurricular activities. Special attention is paid to the use of interactive teaching methods (discussions, debates, project activities, analysis of historical sources), which contribute to the development of critical thinking and the formation of one's own civic position.

The educational potential of key topics of Ukrainian history, which allow forming historical memory, national identity and patriotic values, is revealed. The role of the personality of the teacher-trainee as a bearer of values and an example of a civic position is emphasized. It is proven that the participation of applicants in the preparation and conduct of educational activities contributes to the development of their organizational, communicative and reflective skills.

It is concluded that pedagogical practice is a holistic multi-component process that ensures the professional growth of the future teacher and his readiness to implement the tasks of national-patriotic education in the modern educational environment.

Keywords: *history, pedagogical practice, national-patriotic education, training, higher education students, professional training.*

Постановка проблеми. Актуальність проблеми педагогічної практики як інструмент національно-патріотичного виховання у навчанні історії здобувачами вищої освіти зумовлена сучасними суспільно-політичними викликами та потребою формування свідомого громадянина, здатного до активної участі в розбудові держави. В умовах посилення глобалізаційних процесів і водночас зростання значення національної ідентичності особливої ваги набуває підготовка майбутніх педагогів, які не лише володіють фаховими знаннями, а й здатні передавати цінності національної культури, історичної пам'яті та громадянської відповідальності.

Саме педагогічна практика виступає важливим етапом професійного становлення здобувачів вищої освіти, оскільки саме в процесі практичної діяльності відбувається інтеграція теоретичних знань із реальними умовами освітнього середовища. Вона створює можливості для апробації ефективних форм і методів навчання історії, спрямованих на формування національно-патріотичних цінностей, розвитку критичного мислення, усвідомлення історичного минулого та його зв'язку із сучасністю.

Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті необхідності протидії інформаційним впливам, викривленню історичних фактів та формуванню історичної свідомості молоді. Саме через педагогічну практику здобувачі історичних спеціальностей набувають досвіду поваги до національних традицій, державної символіки, культурної спадщини, а також готовності захищати національні інтереси.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема педагогічної практики як інструмент національно-патріотичного виховання у навчанні історії здобувачами вищої освіти знайшла відображення у працях як класиків

педагогічної думки, так і сучасних науковців. Зазначимо, що проблематика національно-патріотичного виховання знайшла відображення у працях І. Беха [2; 3], М. Боришевського [5], О. Сухомлинської [17], К. Чорної, які досліджували механізми формування ціннісних орієнтацій, національної самосвідомості та громадянської відповідальності молоді. Окремі аспекти патріотичного виховання студентської молоді висвітлено у наукових розвідках О. Аврамчука, Р. Гулої, І. Дудки, О. Жаровської, Ю. Івченко, І. Курліщук, М. Мариненко, О. Онопрієнка, Г. Пономарьової [13], О. Тищенко [18], Я. Томащук та інших учених, які акцентують увагу на ролі освітнього середовища у становленні патріотичних якостей майбутніх фахівців.

Питання професійної підготовки майбутніх педагогів і ролі педагогічної практики у цьому процесі дотично висвітлено у працях А. Загородньої [8], С. Поліщук, О. Пометун [12]. Окремі аспекти реалізації національно-патріотичного виховання у процесі навчання історії досліджували В. Снагощенко [16], О. Головач, М. Сирота, які підкреслюють значний виховний потенціал історичної освіти.

На окрему увагу заслуговує дослідження Г. Пономарьової, в якому розглядається сутність і структура процесу виховання; роль закладу освіти, сім'ї та соціального середовища у становленні особистості; принципи та методи виховної роботи з учнями; формування цінностей, зокрема моральних, громадянських і національно-патріотичних; розвиток активної життєвої позиції здобувачів освіти. Авторка підкреслює, що виховання є цілеспрямованим і системним процесом, який має поєднувати навчальну діяльність із формуванням світогляду, переконань і поведінки учнів. Особлива увага приділяється розвитку національної свідомості, поваги до культурної спадщини та підготовці молоді до активної участі в житті суспільства.

Проте, аналіз наукових праць свідчить, що питання педагогічної практики як цілісного інструменту національно-патріотичного виховання

у навчанні історії здобувачами вищої освіти потребує подальшого комплексного дослідження.

Формулювання цілей статті. Мета даної розвідки полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному аналізі можливостей педагогічної практики як ефективного інструменту національно-патріотичного виховання у процесі вивчення історії здобувачами вищої освіти, а також у визначенні шляхів удосконалення змісту, форм і методів організації педагогічної практики з метою формування у майбутніх педагогів історії національної свідомості, громадянської відповідальності та професійної готовності до виховання патріотичних цінностей у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що педагогічна практика є невід’ємним складником професійної підготовки майбутніх здобувачів історії і в педагогічній науці трактується як цілеспрямований, організований процес залучення здобувачів вищої освіти до виконання професійно-педагогічної діяльності в умовах реального освітнього середовища. Вона забезпечує інтеграцію теоретичних знань із педагогіки, психології та методики навчання з практичним досвідом роботи в закладі загальної середньої освіти, сприяє формуванню професійних компетентностей, педагогічного мислення та готовності до самостійної діяльності [1, с. 45–47].

Відмітимо, що педагогічна практика є одним із ключових етапів професійної підготовки майбутніх істориків, оскільки в цей період відбувається активне формування їхньої професійної ідентичності, педагогічного мислення та ціннісних орієнтацій [12]. Вона виконує інтегративну функцію, поєднуючи теоретичні знання з педагогіки, психології та методики викладання історії з реальними умовами освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022 р.) зазначено, що метою національно-патріотичного виховання

є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [14].

Дослідниця Галина Пономарьова у своїй монографії розглядає національно-патріотичне виховання як цілеспрямований процес формування у майбутніх педагогів національної свідомості, громадянської позиції, поваги до історії, культури та традицій українського народу. Науковиця підкреслює, що вчитель має не лише володіти знаннями, а й бути носієм національних цінностей і передавати їх учням у процесі навчально-виховної діяльності [13]. Так, у монографії виокремлено основні аспекти національно-патріотичного виховання: формування національної ідентичності та патріотизму; усвідомлення історичного минулого та значення державності; розвиток громадянської відповідальності й активної життєвої позиції; готовність до виховної роботи з учнями на засадах національних цінностей. Окрему увагу приділено методам і формам роботи: інтеграції національно-патріотичного змісту в навчальні дисципліни, використанню виховних заходів, проєктної діяльності, педагогічної практики. Саме практика, за Г. Пономарьовою, є важливим етапом, під час якого майбутні педагоги реалізують набуті знання та формують власний досвід виховної роботи [13].

Відповідно до навчальних планів здобувачів історичних спеціальностей нашої Академії, педагогічна практика у закладах загальної середньої освіти передбачена на третьому курсі. Особливістю педагогічної практики на цьому етапі є її практико-орієнтований характер, що передбачає самостійне проведення здобувачами уроків з історії України та всесвітньої, участь у виховній роботі, а також організацію та проведення виховного заходу на

історичну тематику. Саме така діяльність створює умови для цілеспрямованої реалізації завдань національно-патріотичного виховання [4].

Проведення уроків історії є центральним компонентом педагогічної практики. У цьому процесі здобувач історичної спеціальності виступає не лише транслятором знань, а й організатором пізнавальної діяльності учнів та носієм ціннісних орієнтацій. Важливо, щоб зміст уроків був спрямований не лише на засвоєння фактів і подій, а й на формування історичного мислення, вміння аналізувати джерела, робити висновки та оцінювати історичні явища з позицій загальнолюдських і національних цінностей.

Логічним продовженням окреслених вимог до змісту уроку є необхідність добору адекватних методів і форм навчання, які забезпечують не лише передачу знань, а й активну пізнавальну діяльність та реалізацію виховного потенціалу історичної освіти. Саме тому особливої уваги набуває використання сучасних методичних підходів, спрямованих на залучення учнів до осмислення історичного матеріалу та формування їхньої громадянської позиції [15, с. 60–65].

Ефективна реалізація національно-патріотичного виховання під час практики (проведення здобувачами уроків історії) передбачає використання різноманітних методичних підходів [19, с. 22–28]. Зокрема, доцільним є застосування інтерактивних технологій навчання: дискусій, дебатів, «круглих столів», методу проєктів, кейс-методу. Наприклад, обговорення дискусійних питань (таких як оцінка діяльності історичних постатей або значення певних подій для державотворення) сприяє формуванню в учнів власної громадянської позиції. Використання історичних джерел (документів, мемуарів, фото- та відеоматеріалів) дозволяє поглибити розуміння історичних процесів і водночас формує критичне мислення.

Підготовка та проведення уроків і виховних заходів сприяє розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців: методичної,

комунікативної, організаційної та рефлексивної. Важливим етапом є самоаналіз проведених занять, що дозволяє оцінити ефективність використаних методів і визначити напрями подальшого професійного зростання [2; 3].

Як показує досвід, значну роль у реалізації виховного потенціалу уроків відіграє особистість вчителя-практиканта, його мовлення, громадянська позиція, здатність до емпатії та діалогу. Саме через особистий приклад учителя відбувається передача цінностей – ключ до національно-патріотичного виховання.

Ключовим компонентом педагогічної практики є проведення уроків історії, які мають значний виховний потенціал. Зміст навчального матеріалу дозволяє формувати в учнів національну свідомість, історичну пам'ять та громадянську відповідальність. Зокрема, під час вивчення теми «Київська Русь як виток української державності» акцентується увага на формуванні державницьких традицій та ролі князів, таких як Володимир Великий і Ярослав Мудрий, у розбудові держави та значенні прийняття християнства [6; 7]. Використання історичних джерел і проблемних запитань сприяє глибшому усвідомленню витоків української державності.

Не менш важливою є тема «Козацька доба та Запорозька Січ», яка дозволяє розкрити ідеї свободи, самоврядування та військової звитяги українського народу. У процесі її вивчення ефективним є застосування інтерактивних методів, зокрема рольових ігор, що моделюють діяльність козацької ради, а також аналіз історичних документів [16].

Тема «Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького» поглиблює розуміння боротьби за незалежність, сприяє формуванню історичної пам'яті та патріотичних почуттів через осмислення діяльності Богдана Хмельницького і значення Національно-визвольної війни під проводом гетьмана. У процесі її викладання доцільно організовувати

дискусії щодо історичного значення подій та їх впливу на подальший розвиток державності [8, с. 80–94]. Під час практики вказану тему здобувачі проводили також у формі дебатів. Обрана форма дозволила оцінити різні історичні позиції та сформуванню власну точку зору [8, с. 80–94].

У нашому дослідженні подано частину тем уроків, проведених здобувачами під час практики. Водночас їх комплексне опрацювання із застосуванням історичних джерел, дискусій, проблемних завдань та інтерактивних методів сприяє не лише кращому засвоєнню знань, а й формуванню національної свідомості, поваги до історичного минулого та готовності бути активними громадянами своєї держави.

Проведення педагогічної практики з історії має вагоме значення не лише для передачі знань, а й для виховання особистості. Розкриття ключових історичних тем, пов'язаних із становленням української державності, козацькими традиціями та боротьбою за незалежність, а також інші теми, у поєднанні з використанням активних методів навчання забезпечує глибше розуміння історичних процесів. Це, своєю чергою, сприяє формуванню національної свідомості, історичної пам'яті, патріотичних почуттів і громадянської відповідальності, що є основою національно-патріотичного виховання [5, с. 144–150].

Важливим складником педагогічної практики є реалізація виховної функції навчання. Здобувачі вищої освіти залучаються до організації та проведення виховних заходів, зокрема на історичну тематику, що забезпечує формування національної свідомості, історичної пам'яті та громадянської відповідальності. Така діяльність сприяє усвідомленню у здобувачів значення виховного потенціалу історичної освіти та необхідності його цілеспрямованого використання у професійній діяльності [5, с. 144–150].

Зазначимо, що підготовка до виховного заходу передбачає кілька етапів: визначення теми та мети, добір матеріалу, розробка сценарію, організація

учнівської діяльності, використання наочності та технічних засобів. У цьому процесі здобувач вищої освіти розвиває організаційні, комунікативні та творчі здібності, що є важливими складниками професійної компетентності вчителя [10, с. 88–92].

Здобувачі освіти у межах практики виховні заходи проводять у різних формах, а саме: тематичні вечори, історичні квести, вікторини, усні журнали, зустрічі з учасниками історичних подій або громадськими діячами. Проведення таких заходів виступає дієвим засобом формування емоційно-ціннісного ставлення до історичного минулого та сучасності України.

Як зазначалося вище, ефективними формами проведення здобувачами освіти виховних заходів, як виховна година «Герої не вмирають: сторінки боротьби за незалежність України», історичний квест «Шляхами української державності», тематичний вечір «Україна – європейська держава: історія і сучасність», круглий стіл «Що означає бути патріотом сьогодні?» та ін. Саме такі заходи сприяють розвитку громадянської активності здобувачів та усвідомленню ними власної причетності до історичних процесів [9, с. 32–36; 11, с. 152–157].

Не менш важливим у формуванні національно-патріотичного виховання є проведення виховного заходу, який присвячений визначним подіям української історії (таким як боротьба за незалежність, діяльність видатних діячів, національно-визвольні рухи), сприяє формуванню в здобувачів почуття гордості за свою державу, усвідомлення значущості історичної спадщини. Важливо, щоб такі заходи були не формальними, а інтерактивними, емоційно насиченими та орієнтованими на активну участь.

Особливої ваги у процесі педагогічної практики набуває рефлексивний компонент. Після проведення уроків і виховного заходу здобувач освіти разом з методистом практики аналізує власну діяльність, оцінює її ефективність, визначає труднощі та шляхи їх подолання. Такий аналіз сприяє усвідомленню

власного професійного зростання та формуванню здатності до самовдосконалення.

Вважаємо за доцільно зазначити, що педагогічна практика виступає цілісним процесом, у якому поєднуються навчальна, виховна та розвивальна функції. Вона забезпечує не лише формування професійних умінь і навичок майбутнього педагога, а й розвиток його національної свідомості, громадянської відповідальності та готовності до реалізації завдань національно-патріотичного виховання в сучасному закладі загальної середньої освіти.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що педагогічна практика як інструмент реалізації національно-патріотичного виховання є актуальною та необхідною складовою професійної підготовки майбутніх педагогів. Її впровадження сприяє підвищенню ефективності виховного потенціалу освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Доведено, що використання сучасних методичних підходів у процесі проведення уроків історії та виховних заходів, зокрема інтерактивних технологій, дискусійних форм роботи та аналізу історичних джерел, позитивно впливає на розвиток історичного мислення, національної свідомості, громадянської відповідальності та патріотичних почуттів здобувачів освіти. З'ясовано, що педагогічна практика забезпечує формування ключових професійних компетентностей майбутнього педагога, серед яких особливе значення мають методична, комунікативна, організаційна та рефлексивна компетентності.

Визначено, що виховний потенціал історичної освіти реалізується не лише під час навчальних занять, а й у процесі позааудиторної діяльності. Поєднання змісту історичних тем із активними формами роботи та особистісним впливом педагогічного працівника сприяє формуванню

в здобувачів освіти цілісного уявлення про історичний розвиток України та становленню їхньої громадянської позиції.

Узагальнено, що педагогічна практика є цілісним багатокомпонентним процесом, який забезпечує готовність майбутнього педагога до реалізації завдань національно-патріотичного виховання, сприяє професійному зростанню та формує здатність ефективно діяти в сучасному освітньому середовищі. Перспективними напрямками подальших досліджень вбачаємо дослідження впливу педагогічної практики на розвиток громадянської компетентності, історичної свідомості та професійної готовності здобувачів вищої освіти до реалізації виховної функції у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Акімова О. В., Саогов М. В., Гапчук Я. А., Задворняк Л. С., Хрущак О. О. Патріотичне виховання студентської молоді в освітньо-цифровому середовищі закладу вищої освіти. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)* : журнал. 2024. № 4(38). 2024. С. 45–55. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4\(38\)-45-55](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-4(38)-45-55).
2. Бех І. Д. Патріотизм: сучасні знаки та орієнтири освіти. *Рідна школа*. 2015. № 1/2. С. 3–6.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : метод. реком. Київ : Фенікс, 2022. 64 с.
5. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 144–150.

6. Грищенко С. В., Ілішова О. М., Єфімов Д. В., Макогончук Н. В. Проблема національно-патріотичного виховання. *Інноваційна педагогіка*. № 44. 2022. Т. 1. С. 119–123. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/44/1.24>.
7. Жаровська О. Патріотичне виховання студентів педагогічного університету: ціннісно-орієнтаційна складова. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Вип. 46. 2016. С. 35–40.
8. Загородня А. А. Національно-патріотичне виховання в частині професійної підготовки майбутніх учителів. *Науково-педагогічні студії*. Київ, 2025. Вип. 9. С. 80–94. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2025-9-80-94>.
9. Імерідзе М. Б., Люльчак С. Ю. Формування громадянської зрілості в процесі національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2022. С. 32–36. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7080116>.
10. Кульчицький В. Й. Патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутніх фахівців. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. Вип. 1(44). С. 88–92. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2019.44.88-92>.
11. Подгурська В. Патріотичне виховання здобувачів освіти як психолого-педагогічна проблема. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Вип. 21. С. 152–157. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2018.21.206187>.
12. Пометун О. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. *Укр. пед. журн.* 2023. № 2. С. 62–72. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72>.
13. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика : монографія. Харків : Вид-во «Ранок», 2014. 547 с.

14. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України, наказ МОН України від 06.06.2022 № 527. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення 11.04.2026 р.).

15. Селищева І. А. Роль історичної освіти у формуванні національної свідомості. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. праць. 2016. № 2 (47). С. 60–65.

16. Снагощенко В. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. 20 с.

17. Сухомлинська О. В. Національне виховання в умовах модернізації освіти України. Київ : Педагогічна думка, 2013.

18. Тищенко О. Психолого-педагогічні умови патріотичного виховання студентів. *Юридична психологія*. 2020. № 1(26). С. 22–30. DOI: <https://doi.org/10.33270/03202601.22>.

19. Ящук І., Казакова Н. Педагогічний інструментарій національно-патріотичного виховання. *Physical culture and sport: scientific perspective*. № 1. 2023. С. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.31891/pcs.2023.1.3>.